

Rodičovský konflikt v kontexte Rapid testu syCAN¹

Parental conflict in the context of the Rapid test syCAN

Eva Mydliková (SK), Lubica Nicolussi (SK), Peter Patyi (SK)

Abstrakt – Cieľom tohto príspevku je na základe analýzy interných dokumentov úradu práce, sociálnych vecí a rodiny zadefinovať pojem rodičovský konflikt a prostredníctvom implementácie konkrétnej diagnostickej techniky dokázať predvídať mieru ohrozenia dieťaťa rodičovským konfliktom. Teoretický koncept príspevku je postavený na predpoklade, že u detí v rodičovskom konflikte sa prejavia príznaky podobné aké sú u psychicky týraného dieťaťa, možno u niektorých aj prvky zanedbávaného dieťaťa. Výsledkom analýzy dokumentov je vymedzenie pojmu „rodičovský konflikt“ a jeho prepojenie s indikátormi diagnostického nástroja. Vzhľadom na obsahovú časť príspevku autori pripravili modelový prípad merania predpokladaného rizika výskytu CAN syndrómu u dieťaťa nachádzajúceho sa uprostred rodičovského konfliktu prostredníctvom nástroja rýchlej diagnostiky vyvinutého pre tieto účely.

Kľúčové slová – Rodičovský konflikt. CAN syndróm. Diagnostika. Rapid test.

Abstract – The goal of this paper is to define the concept of parental conflict based on the analysis of internal documents of the Central Office of Labor, Social Affairs and Family and, through the implementation of a specific diagnostic technique, to be able to predict the degree of risk of a child to parental conflict. The theoretical concept of the paper is based on the assumption that children in parental conflict will show symptoms similar to those of a psychologically abused child, perhaps even elements of a neglected child in some cases. The result of document analysis is the definition of the term "parental conflict" and its connection with the indicators of the diagnostic tool. Considering the content part of the paper, the authors prepared a model case of measuring the predicted risk of CAN syndrome in a child in the middle of a parental conflict by means of a rapid diagnostic tool developed for these purposes.

Keywords – Parental conflict. CAN syndrome. Diagnostics. Rapid test.

Úvodom

Od roku 2017 náš tím rozvíjal v rámci dvoch vedeckých grantov tému diagnostiky syndrómu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa (ďalej len syCAN) v intenciách sociálnoprávnej ochrany detí (ďalej len SPOD). Jedným z najdôležitejších výstupov bola aj tvorba a validizácia diagnostickej techniky *Rapid test diagnostiky syCAN*. Jeho úlohou je určiť rozsah výskytu každej zo štyroch základných foriem syndrómu² a mieru ohrozenia dieťaťa.

Pracovníci SPOD v rámci spolupráce na tvorbe testu a zbere testovacích údajov prezentovali naliehavú požiadavku mať k dispozícii diagnostickú/posudzovaciu techniku na identifikáciu devastačných následkov rodičovského konfliktu na dieťa. Hoci táto požiadavka priamo nesúvisela s tvorbou testu na syCAN, podľa popisov niektorých odborne zdatných pracovníkov, sa nám javili prejavy a príznaky dieťaťa v tzv. „krutom rodičovskom konflikte“ veľmi podobné, ako u detí psychicky týraných.

Cieľom nášho príspevku je teda vypracovať dedukciu možností využitia Rapid testu syCAN v intenciách rodičovského konfliktu vo fáze diagnostiky devastačných účinkov rodičovského konfliktu na dieťa .

¹ Článok je súčasťou Zborníka príspevkov Košických dní sociálnej práce 2022 „Súčasnosť a budúcnosť sociálnej práce v reflexiách spoločenských zmien“, Univerzita P.J.Šafárika , Košice 25.11.2022.

² Fyzické a psychické týranie, sexuálne zneužívanie a zanedbávanie

Rodičovský konflikt

Konflikty v akomkoľvek prostredí, nie len v tom rodinnom sú bežnou súčasťou našich životov. Konflikt sám o sebe, ale nemusí vždy v sebe niesť výsledok s negatívnym nábojom, naopak môže prispieť k vyriešeniu dlhotrvajúcej negatívnej situácie, ktorá vytvárala v prostredí rodiny neisté dusno. Efektívne riešenie konfliktu v rodine môže podporiť dôveru dieťaťa v to, že rodina je preňho zdrojom istoty (Uholýeva 2019). Problém však nastáva v situácii, keď konflikt neprispieje k riešeniu ale naopak, podnieti ďalšie zlo, ktoré sa následne kulminuje. Spôsob jeho riešenia je často rozhodujúci. Ako závažný konflikt bude, závisí od praktík jedinca/ov, ktorý konflikt produkujú. Rodičovský konflikt je jeden z príkladov, kde konflikt väčšinou nerieši situáciu, ale produkuje patológiu, ktorá môže mať negatívne dopady na prežívanie dieťaťa. I keď by sa mohlo zdať, že v rozvodovej fáze prostredníctvom rodičovského konfliktu sa rodičia nevedia dohodnúť, ktorý z nich sa bude o dieťa lepšie starať, paradoxom je, že v rodičovskom konflikte idú záujmy dieťaťa bokom (Sychrová 2019). Za veľmi dôležitý faktor sa považuje komunikácia medzi rozchádzajúcimi sa rodičmi, ktorá môže rozvodový/rozchodový proces uľahčiť, alebo naopak skomplikovať. Podľa aktuálneho (2018-2022) výskumu z Českej republiky „*Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění*“, sa každý piaty respondent (respondent bol človek, ktorý mal maloleté dieťa a zažil rozvod - celkovo 432 respondentov) vyjadril, že v priebehu rozchodu bol kontakt s expartnerom v znamení veľkých konfliktov (Palonciová 2022). Tiež sa odhaduje, že v jednej štvrtine až tretine rozpadnutých rodín pretrváva vážny rodičovský konflikt (Emer In: Ševčík, Špatenková 2011), čo naznačuje vážnosť danej témy. Na deti zle vplýva, ak rodičia nevyužijú práve rozvod na ukončenie ich „vojny“ a pokračujú v negatívnej angažovanosti do života partnera. Rodičia často podceňujú vnímavosť detí ohľadom rozvodovej situácie a mylne predpokladajú, že sa dieťa lepšie vyrovná so stratou rodiča, ako rodič so stratou dieťaťa (Gabura 2012), pričom schopnosť dieťaťa adaptovať sa na situáciu rozvodu/rozchodu rodičov je ohrozená práve v prípade dlhotrvajúceho rodičovského konfliktu (Fialová 2018). O to závažnejšia je situácia, keď sa dieťa stáva jeho objektom.

Rodičovský konflikt je predmetom výskumu dlhé roky, najmä v zahraničí. Dôkazom toho sú aj výsledky Roberta E. Emeryho, ktorý realizoval niekoľko výskumov súvisiacich s rodičovským konfliktom. Tvrdí, že tento typ konfliktu predstavuje vystavenie dieťaťa patogénnej interakcii zo strany rodiča, ktorá trvá dlhšie časové obdobie (Emery 1982). Z pohľadu iných literárnych prameňov je podobne ako v metodike *Metódy sociálnej práce a iných odborných činností zameraných na prácu s rodinou v rozvodovej/rozchodovej situácii* rodičovský konflikt definovaný ako sprievodný prvok rozchodu/rozvodu rodičov. Ten je charakteristický neschopnosťou rodičov sa spoločne dohodnúť na bežných záležitostiach, čo komplikuje dohodu o porozchodovom/rozvodovom vysporiadaní, s negatívnym dopadom na duševnú a psychickú pohodu tzv. well-being dieťaťa (Bernášková a kol. 2022). Ak rodičia nemajú ochotu sa dohodnúť, dochádza k dlhodobému utrpeniu detí s celoživotnými následkami (Tribun a kol. 2015). Navyše na základe výskumnej štúdie z roku 2019, ktorá sa venovala pohľadu detí na rozchodovú situáciu v rodine sa preukázalo, že väčšina z týchto detí vnímajú nižšiu kohéziu vo vzťahu medzi rodičmi a nimi, čo znamená, že počas tejto fázy sú narušené vzťahy nie len medzi rodičmi, ale aj vzťahy s dieťaťom a je otázne, či je možné ich spätne napraviť. Na základe výskumu (Uholýeva 2019), ktorý skúmal dopady rodičovského konfliktu na dieťa sa preukázalo, že v rodičovskom konflikte dochádza nie len k oslabeniu vzťahu rodiča a dieťaťa, ale taktiež k narušeniu pocitu bezpečia, čo síce môžeme vnímať ako vedľajší efekt, no priamo ovplyvňuje blaho dieťaťa. Správanie dieťaťa v situácii, keď sa rodičia rozvádajú ovplyvňuje aj miera a hĺbka konfliktu rodičov, tiež spôsob jeho zvládania a prezentovania (Gabura 2012). Je dôležité podotknúť, že zlyhanie v manželskej rovine nemusí znamenať zlyhanie v rodičovskej funkcii (Danišková 2011). Rodičovský konflikt môže pre dieťa

znamenat významný stresor, ktorý narúša jeho vývoj a fungovanie (Kotková a kol. 2015; Pivodová, Lacinová 2016; Fialová 2018; Uholyeva 2019; Paloncyová a kol. 2022). Trampotová a Lacinová (2015) zdôrazňujú, že rodičovský konflikt môže mať negatívny dopad na dieťa v akomkoľvek vývojovom štádiu od ranného detstva až do obdobia dospelosti, pričom najčastejšie sa tu prejavuje problém s adaptáciou na okolité, v čase meniace sa podmienky, prevažne ide o problémy so sociálnym fungovaním dieťaťa. Deti, ktoré sú súčasťou rodičovského konfliktu tiež dosahujú horšie výsledky v oblasti akademických výsledkov, majú problémy so správaním, zhoršenú psychickú pohodu a zhoršenú kvalitu vzťahov s dospelými ľuďmi (Musick, Meier 2010).

Rodičovský konflikt sa vo vzťahu k dieťaťu môže prejavovať rôznym spôsobom, z hľadiska osobnej roviny ide najčastejšie o preverovanie trestných činov pohlavného zneužívania, týrania zverenej osoby, únos dieťaťa, ohrozovanie výchovy dieťaťa a pod. (Tribun a kol. 2015). Z tohto vyplýva, že v takýchto situáciách nie je záujem dieťaťa zo strany rodiča/ov rešpektovaný, čím nie je rešpektovaný ani Dohovor o právach dieťaťa, ktorého primárnym princípom je ochrana dieťaťa. Podľa odbornej literatúry jednou z metód na riešenie konfliktnej situácie je mediácia. O mediácii hovorí aj *Inovatívny model manažmentu sanácie rodiny*, pričom ten charakterizuje mediáciu ako metódu vedúcu ku konsenzuálnej dohode. Brzobohatý (In: Tribun a kol. 2015) tvrdí, že dohoda je len výsledkom mediácie a jej skutočná hodnota je v kladení dôrazu na sebaurčenie jednotlivých strán. V konečnom dôsledku ide o uvedomenie si svojich rozhodnutí, zodpovednosti a schopnosti rozhodovať o svojom živote, čo mediáciu odlišuje od súdnych riadení, arbitráží a poradenstva.

Každý rozvod kde sú prítomné aj neploleté deti je náročný proces, ktorý si vyžaduje dávku trpezlivosti a rozvahy. Kvalita vzťahov s rodičmi je dôležitou premennou reagovania dieťaťa na rozvod. Ak má dieťa kvalitný a vrúcny vzťah s oboma rodičmi, o to náročnejšie je zvládanie traumy dieťaťa z rozvodu. Rodič, ktorý má dieťa v opatere, by preto mal zaujať pozíciu, v ktorej podporuje pozitívny vzťah dieťaťa k druhému rodičovi a tiež mu umožňovať sa častejšie stretávať s dieťaťom (Gabura 2012). Jednak to môže zmierniť napätie so samotného rozchodu rodičov a tiež minimalizovať negatívny dopad na dieťa, pretože najlepší záujem dieťaťa by mal byť primárne a prirodzene v rukách rodičov.

Rodičovský konflikt v intenciách SPOD

Pojem *Rodičovský konflikt* sme formulovali, vzhľadom na cieľového užívateľa Rapid testu diagnostiky syCAN pracovníkov SPOD, v zmysle legislatívnych a interných dokumentov oddelení SPODaSK na slovenských úradoch práce. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR (ďalej len (ÚPSVaR SR) vypracovalo za pomoci odborníkov niekoľko metodických príručiek, ktorých úlohou je zefektívniť proces práce s dieťaťom a jeho rodinou. Z nich, a z interných noriem úradu, sme sa pokúsili vymedziť pojem rodičovský konflikt ako kľúčový pojem pre implementáciu testu.

Dieťa môže mať výborné materiálne podmienky pre svoj život, rodičia ho ľúbia aj sa o neho starajú, ale ocitlo sa v situácii eskalácie konfliktu medzi rodičmi. V štandardnej situácii práve rodič ochraňuje dieťa pred nepriaznivými okolnosťami. Za istých podmienok sa však rola rodiča-ochrancu mení na rolu rodiča-násilníka, ubližujúceho svojím správaním vlastnému potomkovi. Medzi takéto podmienky, vytvárajúce náhly prerod rodiča z ochrancu na násilníka, môže byť práve situácia buď veľmi intenzívneho, alebo dlho trvajúceho alebo často sa opakujúceho konfliktu medzi rodičmi navzájom, ktorého je dieťa svedkom alebo je dokonca rodičom/mi aktívne do konfliktu vťahované a to už či vedome alebo nevedome. A keďže žijeme v demokratickej spoločnosti, každý občan má mať zachované deklarované práva a ešte väčší dôraz je v našej spoločnosti kladený na práva dieťaťa. Jediný, kto môže mať „silu“ ochrániť dieťa voči vlastným rodičom je štát. Reprezentantmi štátu sú kolízni opatrovníci. Pracovné

postupy a kompetencie pracovníkov SPOD sú zadefinované v ďalšej internej norme *IN 039/2018 – vykonávanie funkcie kolízneho opatrovníka a súvisiacich opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny*, ktorá popisuje základný postup a kompetencie kolíznych opatrovníkov pri ochrane práv dieťaťa. V procese posudzovania jeho situácie sa kolízny opatrovník zameriava a vyhodnocuje niekoľko oblastí: starostlivosť o dieťa, jeho bezpečie, podmienky na zdravý bio-psycho-sociálny vývin dieťaťa a zachovanie jeho dôstojnosti, podmienky na vytváranie vzťahových väzieb s rodičmi, súrodencami a príbuznými, možnosti zachovania priaznivého rodinného prostredia.

Procesuálne postavená *Interná norma č. IN-099/2018* upravuje postup zamestnancov úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, odborov sociálnych vecí a rodiny, oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri vedení prípadovej sociálnej práce a pri vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Filozofia sociálnoprávnej ochrany detí sa tu premietla do tvrdenia: „*Pri zhodnotení situácie dieťaťa je potrebné sa prioritne zamerať na posudzované oblasti s dôrazom na aktuálny stav dieťaťa a napĺňanie jeho vývinových potrieb s ohľadom na situáciu, v ktorej sa nachádza (napr. rodičovský konflikt) a so zreteľom na možnosti a kapacitu rodičov riešiť vzniknutú situáciu s rešpektom na práva a právom chránené záujmy a potreby dieťaťa*“. Ako však budeme zhodnocovať situáciu, keď možnosti napĺňania vývinových potrieb zdanlivo rodina zvláda, ale dieťa aj tak neprospieva?

V *Dôvodovej správe k novele zákona č.305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele*³ z roku 2022 sa dozvedáme, že novela ukladá povinnosť orgánu SPOD „*vykonať po ustanovení do funkcie kolízneho opatrovníka s obidvomi rodičmi spoločný informatívny pohovor. Cieľom je prízvukovať rodičovskú zodpovednosť oboch rodičov vo vzťahu k dieťaťu. Pohovor má za cieľ na začiatku konania súdu vo veciach úpravy rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu prispieť k objektívnej informovanosti rodičov o postavení kolízneho opatrovníka jeho možnostiach a činnosti, ako aj o možnostiach pomoci*“. Okrem úmyslu ochrániť obe domáceho násillia, sa v správe rozvíja ustanovenie druhej vety, čl. 5 Zákona o rodine a to definovaním **kritérií záujmu dieťaťa** nasledovne: „*...Pri určovaní a posudzovaní záujmu maloletého dieťaťa sa zohľadňuje najmä ochrana dôstojnosti, ako aj duševného, telesného a citového vývinu dieťaťa, ohrozenie vývinu dieťaťa zásahmi do jeho dôstojnosti a ohrozenie vývinu dieťaťa zásahmi do duševnej, telesnej a citovej integrity osoby, ktorá je dieťaťu blízkou osobou*“ (Dôvodová správa, s.4). Úlohou kolízneho opatrovníka je chrániť najlepší záujem dieťaťa, pomáhať mu v kolíznej situácii záujmov rodičov. „*...Ide o situáciu, keď žiadny z rodičov nemôže zastupovať svoje dieťa, keďže ide o právne úkony, pri ktorých by mohlo dôjsť k rozporu záujmov medzi rodičmi a dieťaťom*“ (Dôvodová správa, s. 4-5).

V metodike *Metódy sociálnej práce a iných odborných činností zameraných na prácu s rodinou v rozvodovej/rozchodovej situácii*⁴ rodičovský konflikt je definovaný ako situácia rozvodu/rozchodu rodičov, v ktorej autori ponúkajú efektívne postupy sociálneho pracovníka pre čo najvyššiu možnú ochranu dieťaťa. V inom metodickom materiály *Inovatívny model manažmentu sanácie rodiny*⁵ jeho autorky navrhujú konkrétne postupy mediácie ako jedného z efektívnych a osvedčených nástrojov riešenia konfliktov a konkrétne postupy rodinnej mediácie pri riešení rodinných (teda nielen rodičovských) konfliktov. Autori metodiky

³ Dôvodová správa k novele zákona č.305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele

⁴ HOVANOVA, Magdaléna, HÚSKOVÁ, Eva, LICHNER, Vladimír. 2020. Metódy sociálnej práce a iných odborných činností zameraných na prácu s rodinou v rozvodovej/rozchodovej situácii. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny.

⁵ LITAVSKÁ, Eva, NOLČANOVÁ, Alena, DVORNÁKOVÁ, Lenka. 2013. Inovatívny model manažmentu sanácie rodiny. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

*Program zhodnotenia situácie dieťaťa a jeho rodiny*⁶ vnímajú dve alternatívy, kedy sa dieťa ocitá v konflikte a to: v konflikte medzi rodičmi a v konflikte kultúr. Aj tu je akcent na situáciu pred-počas-po rozvode/rozchode rodičov. V metodike, nazvanej *Program vedenia prípadovej sociálnej práce*⁷ nájdeme konkrétny príklad pri riešení dieťaťa Lenky, nachádzajúcej sa uprostred rodičovského konfliktu, ktorý sociálny pracovník riešil v porozvodovej fáze rodičovského konfliktu. *Program výkonu opatrení pobytovou formou pre dieťa a jeho rodiny na základe dohody*⁸ popisuje možnosti psychologického a špeciálno-pedagogického poradenstva a konflikt tu vymedzuje do vzťahovej roviny, ale dieťa ako objekt konfliktu centruje na situáciu odchodu, rozvodu, odluky rodičov. Autori metodiky *Sociálna diagnostika*⁹ najmä v anamnestickom procese upozorňujú na nutnosť zamerať sa aj na hádky a konflikty v rodine.

Pri sumarizovaní výsledkov tejto malej analýzy môžeme dedukovať, že pre pracovníkov SPOD je rodičovský konflikt ekvivalentom konfliktu rozvádzajúcich/rozchádzajúcich rodičov a objektom ich intervencie je dieťa, ktoré chránia pred vlastnými rodičmi. Dôvodom je pravdepodobne spôsob, akým sa pracovníci SPOD k prípadu „dostanú“. V prípade, že rodina si plní svoje funkcie voči spoločnosti aj voči svojim členom, pracovníci SPOD nemajú dôvod ochraňovať dieťa z takejto rodiny. Hoci možno dieťa žije v permanentne nepokojnej atmosfére hádok a bitiek svojich rodičov, pokiaľ sa mu dramaticky nezhorší správanie alebo prospech, SPOD nemá dôvod na zásah. Pri takomto vymedzení pojmu *rodičovský konflikt* = *rozvod/rozchod rodičov* teda pri svojej dedukcii aj ostaneme.

Cieľom našich úvah je, pomôcť diagnostikovať stav dieťaťa vo fáze rozvodu/rozchodu rodiča. Tento stav si dovoľíme stručne charakterizovať ako nepriaznivú rozvodovú /rozchodovú situáciu, v ktorej sa dieťa nachádza, a ktorú spôsobili jeho rodičia. Popísali by sme ju prostredníctvom základných situácií, ktoré sa môžu, ale aj nemusia, v období práve prebiehajúceho rozvodu/rozchodu rodičov zväčša vyskytovať, a ktoré vplývajú najmä na zdravý fyziologický, psychický a sociálny vývin dieťaťa nasledovne:

1. Rodič/rodičia opúšťajú spoločný domov, teda opúšťajú nielen partnera, ale aj dieťa, ktoré má deficit v naplnení druhej najdôležitejšej existenčnej potreby (podľa Abraháma Maslowa) - pocitu bezpečia;
2. Rodičia, zaplavení negatívnymi emóciami voči sebe navzájom, nedokážu byť empaticí voči nikomu druhému, teda ani voči vlastnému dieťaťu;
3. Ne/dobrovoľne odchádzajúci rodič si začína aj mentálne aj fyzicky budovať svoju budúcnosť bez terajšej rodiny, do ktorej dieťa už viac alebo menej prestáva patriť. Spočiatku bojuje s výčitkami svedomia, ktoré však pragmaticky po čase ustanú. V období kulminácie konfliktu však často odchádzajúci rodič buduje v dieťati zvyčajne falošné nádeje, že len čo nájde vhodný nový priestor, presťahujú sa a bude opäť všetko v poriadku;
4. Ostávajúci rodič sebecky posilňuje svoje zranené sebavedomie alebo tíši pocity viny zo zlyhania tým, že sa dožaduje zvýšenej emocionálnej podpory od dieťaťa, čím ho núti zrádzať druhého rodiča „pridaním sa na stranu“ zvyčajne toho, s ktorým žije;

⁶ MYDLÍKOVÁ, Eva, KONSTANTINOVIC BRIXOVÁ, Monika, PATYI, Peter. 2020. Program zhodnotenia situácie dieťaťa a jeho rodiny. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

⁷ MYDLÍKOVÁ, Eva, KERTISOVÁ, Svetlana. 2019. Program vedenia prípadovej sociálnej práce. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

⁸ LADOMERSKÁ, Ivana, BRÁNIKOVÁ, Kamila, HRDÁ, Katarína. 2019. program výkonu opatrení pobytovou formou pre dieťa a jeho rodinu na základe dohody I. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

⁹ MOLČANOVÁ, Alena, VLKOVIČOVÁ, Mária, RABATÍNOVÁ, Veronika. 2020. Sociálna diagnostika. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

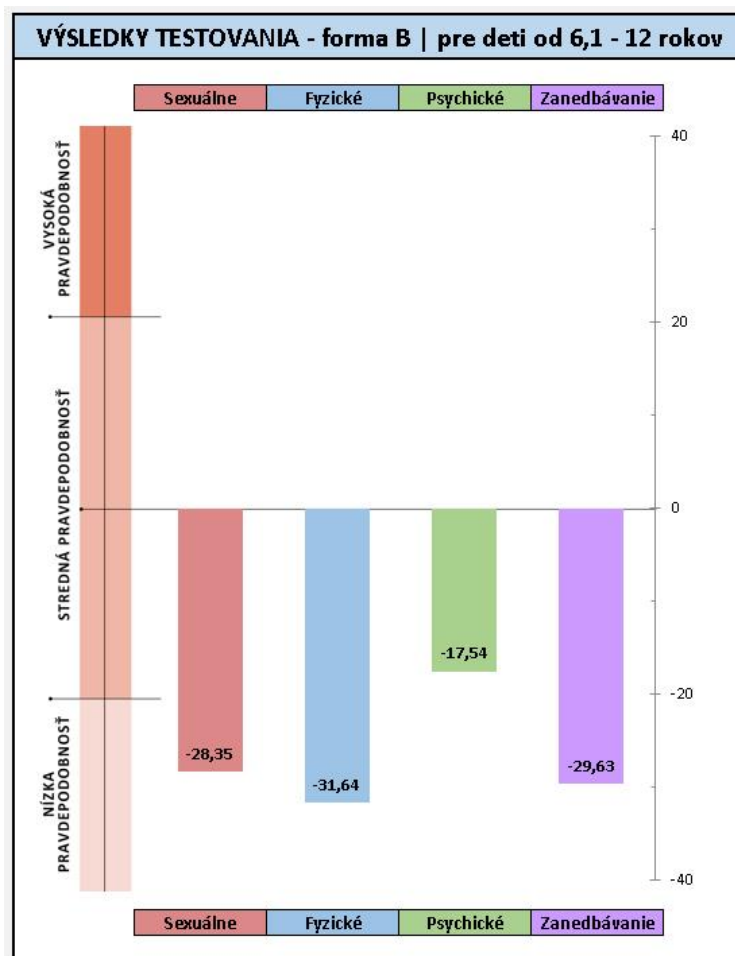
5. Niekedy rodič , s ktorým dieťa ostáva, apaticky rezignuje na život , trpí depresiami a dieťa začína nenávidieť rodiča, ktorý ich opustil, pretože spôsobil „trápenie“ a postupne začína suplovať rolu chýbajúceho rodiča, hoci sociálne ani emocionálne nie je na takúto rolu zrelé;
6. Rodičia bojujú „ o priazeň dieťaťa“ rôznymi prostriedkami (rozmaznávaním, neprímeraným posilňovaním jeho pozície v rodine, kupovaním si ho cez materiálne výhody...);
7. Odchodom jedného z rodičov, odchádza z rodiny aj jeho príjem a dieťa začína pociťovať deficit v zaužívanom životnom štandarde a môže sa zmeniť aj jeho sociálny status v skupine rovesníkov (nemôže si dovoliť ísť na lyžiarsky, do kina...)
8. Vzťah k starým rodičom z oboch strán sa naruší, redukuje sa blízke sociálne kontakty k celému príbuzenstvu dieťaťa; Rodičia „odchádzajúceho“ partnera sú trestaní a tí, „zostávajúceho“ rodiča majú potrebu obraňovať toho svojho – tým sa ešte viac situácia polarizuje. Redukuje sa aj pomoc pri starostlivosti o deti.
9. Rodinní priatelia a známi postupne prerušujú kontakty s jedným z rozvádžajúcich /rozchádzajúcich sa rodičov, čím aj deti prichádzajú o zabehané sociálne kontakty (spoločné oslavy, dovolenky, návštevy...), ktoré sa tým dostávajú významne redukovávajú;
10. Psychický aj sociálny tlak môže dieťa kompenzovať poruchami správania a učenia

Rodičovský konflikt v intenciách Rapid testu

Súčasťou aktuálneho metodického postupu pri práci zameranej na prácu s rodinou v rozvodovej/rozchodovej situácii je jednou z možností využitie diagnostického nástroja (Rapid test syCAN), ktorý umožňuje pracovníkovi SPOD včasne identifikovať ohrozenie dieťaťa konkrétnymi formami CAN syndrómu.¹⁰ Jednou z foriem, ktorou môže byť dieťa ohrozené v rodičovskom konflikte vo fáze rozvodu/rozchodu je, vychádzajúc z požiadaviek sociálnych pracovníkov pri vývoji nástroja a vyššie spomenutých základných situácií, psychické a emocionálne týranie. V štandardnom procese vedenia prípadu má tak pracovník SPOD v súčasnosti novú možnosť efektívneho posudzovania prostredníctvom objektivizácie príznakov a prejavov vyskytujúcich sa u dieťaťa, ako i rizikových faktorov vyskytujúcich sa v rodine. Pokiaľ pracovník v procese vedenia prípadu využije možnosť rýchlej diagnostiky, výsledky testu mu umožnia odhaliť ohrozenie dieťaťa s určitou pravdepodobnosťou, ktorá je definovaná na posudzovacej škále testu. V príklade nižšie uvádzame modelový výsledok vykonaného testu v situácii keď sa dieťa ocitne uprostred rodičovského konfliktu.

Obrázok 1: Modelový príklad výsledku Rapid testu syCAN pri rodičovskom konflikte

¹⁰ MYDLÍKOVÁ, Eva, KONSTANTINOVIČ BRIXOVÁ, Monika, PATYI, Peter. 20202. Program zhodnotenia situácie dieťaťa a jeho rodiny. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

Zdroj: vlastné spracovanie

Výsledky testu je možné interpretovať na základe číselných údajov jednotlivých stĺpcov vyjadrujúcich formy CAN syndrómu. Maximálne možné dosiahnuteľné skóre testu je „40“. V tomto prípade každá hodnota blížiac sa k tejto hodnote vyjadruje zvyšujúce riziko výskytu jednej z foriem CAN. V opačnej situácii, pokiaľ hodnota skóre dosahuje hodnoty blížiace sa k minimálnemu možnému dosiahnuteľnému skóre (-40), znižuje sa riziko ohrozenia konkrétnou formou. Pomôckou pre interpretáciu je graficky vyjadrená škála rozdelená do troch základných úrovní pravdepodobnosti ohrozenia. Jednotlivé úrovne vysokej a nízkej pravdepodobnosti dosahujú svoje hranice pri hodnotách skóre „20“ resp. „-20“. Je dôležité brať do úvahy skutočnosť, že pred začiatkom testovania je východiskovou hodnotou skóre „0“ a teda dieťa sa nachádza v strednej zóne ohrozenia. Tento východiskový stav je daný podmienkami za akých vstupuje pracovník SPOD do rodiny. Prítomnosť pracovníka SPOD v rodine pri vykonávaní opatrení SPODaSK je determinovaná legislatívnymi a zákonnými procesmi založenými na predpoklade, že existuje riziko ohrozenia práv a právom chránených záujmov dieťaťa. Preto už z podstaty výkonu praxe a jednotlivých procesných úkonov je možné definovať dieťa ako ohrozené rizikom hneď v počiatku testovania. Samotné testovanie má tak za úlohu preukázať alebo vyvrátiť predpoklad, že dieťa je ohrozené niektorou z foriem CAN.

V príklade vyššie máme možnosť vidieť typický výsledok testu posudzovaného dieťaťa pri rodičovskom konflikte. Výsledky pomerne jasne naznačujú pravdepodobnosť, že dieťa sa nachádza v nízkom ohrození v troch formách CAN. Na základe výsledku je možné prijať záver, že dieťa má v rodine pravdepodobne adekvátne zabezpečenú materiálnu starostlivosť (-29,63) a existuje tu tiež nízka pravdepodobnosť, že je ohrozené fyzickým (-31,64) alebo sexuálnym (-28,35) násilím. Pri všetkých troch formách CAN hodnota skóre presahuje hranicu stredného

rizika a jej výsledok interpretujeme ako predpoklad nízkeho rizika ohrozenia. Pri forme psychického a emocionálneho týrania však hodnota výsledného skóre nepresahuje hranicu hodnôt potrebných pre identifikáciu nízkej pravdepodobnosti výskytu (-17,54). Pre pracovníka je daný výsledok signálom disproporcie výsledkov indikujúcim strednú pravdepodobnosť ohrozenia psychickým a emocionálnym týraním. Tento stav môže byť prirodzene i výsledkom rôznych iných faktorov. Na tomto mieste je preto potrebné zdôrazniť autonómiu sociálneho pracovníka, ktorá je nevyhnutná pri interpretácii výsledku testu. Test samotný totiž nedokáže nahradiť osobný kontakt pracovníka s rodinou a informácie získané priamo v životnom priestore rodiny, ktoré nie sú exaktne uchopiteľné. Rovnako výsledky testu nijakým spôsobom nezbavujú sociálneho pracovníka zodpovednosti za rozhodnutia uskutočnené pri vedení prípadu. Avšak pokiaľ dosiahnuté skóre testu nepresahuje hranicu nízkej pravdepodobnosti, pracovník disponuje dôležitým priestorom pre konkrétne a ciele rozhodnutia pri vedení prípadu. Tento priestor je vyjadrený explicitne na základe uchopiteľných číselných údajov. Znižuje sa tak riziko intuitívnych reakcií a chybných rozhodnutí zo strany pracovníka. Navyše, pokiaľ výsledky testu naznačujú, že dieťa je ohrozené psychickým a emocionálnym týraním, pracovník SPOD má možnosť vyhodnotiť jednotlivé problematické položky reprezentujúce príznaky, prejavy a rizikové faktory, ktoré mu nástroj identifikuje (obr. 2). Intervencia sociálneho pracovníka v rodičovskom konflikte tak môže byť do značnej miery cieleňá a vyšpecifikovaná na konkrétne problémové oblasti.

Obrázok 2: Problémové položky/oblasti identifikované Rapid testom syCAN

Príznaky a prejavy	Áno	Nie	Neviem
Neošetrený a zanedbaný chrup	☐	☒	☐
Podliatiny pod očami	☐	☒	☐
Apatické, akoby bez emócií	☒	☐	☐
Odzrazu žije vo vlastnom svete, akoby v bubline	☒	☐	☐
Podliatiny, drobné poranenia, stopy po prstoch, odtlačky po zuboch	☐	☒	☐
Zlé sny, nočné mory	☒	☐	☐
Popáleniny na tele	☐	☒	☐
Úteky z domu	☐	☒	☐
Rodina, s ktorou staršie dospelé deti pretrhnú akýkoľvek kontakt	☐	☒	☐
Rodič má nereálne očakávania od dieťaťa	☒	☐	☐
Dieťa žije s osamelým rodičom	☐	☒	☐
Dieťa nahrádza osamelému rodičovi partnera	☐	☒	☐
Nestabilita bývania	☐	☒	☐
Nezrelý rodič	☐	☒	☐
Rodina prežívajúca stresujúce udalosti	☒	☐	☐
Sociálne veľmi uzavretá rodina	☐	☒	☐

Zdroj: vlastné spracovanie

Záverom

Cieľom rýchleho meracieho/diagnostického nástroja (Rapid test syCAN), určeného pre prax pracovníkov SPOD je explicitne vyjadriť pravdepodobnosť výskytu jednotlivých foriem

CAN syndrómu. Využívaním novej metódy posudzovania rizika výskytu CAN syndrómu zahrnutej v internom systéme metód Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny je možné zefektívniť procesy pri vedení prípadu a poskytovať dôležitú technicko-metodologicko-odbornú podporu pre určovanie cieľných intervencií pri práci s dieťaťom a jeho rodinou. Cieľom predkladaného príspevku preto bolo na základe analýzy interných dokumentov ÚPSVaR využívaných pracovníkmi SPOD prijať definíciu rodičovského konfliktu a prostredníctvom modelového prípadu preukázať nové metodologické možnosti, ktoré pracovníkom poskytuje Rapid test syCAN pri práci s rodinou.

Účinnosť doposiaľ známych metód pri práci s novodobými negatívnymi fenoménmi je jednou z dôležitých otázok, ktorým vo svojej anotácii venuje svoju pozornosť 10. Ročník Košických dní sociálnej práce. Rodičovský konflikt v tomto kontexte nemôžeme považovať za novodobý fenomén. Vyjadrujeme však presvedčenie, že prístupy a metódy v tejto oblasti pôsobenia sociálnych pracovníkov zaostávajú za súčasnými potrebami rodín v aktuálnej spoločenskej klíme tak z hľadiska odborného ako i hľadiska akademického. Preto je otázka účinnosti súčasných metód v mikro-rovine špecifických sociálnych fenoménov akým je i ohrozenie dieťaťa v rodičovskom konflikte čoraz naliehavejšia.

Afiliácia: Tento článok je výstupom projektu *VEGA 1/0174/22 Rýchla diagnostika syndrómu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa v sociálnoprávnej ochrane na Slovensku*.

Zoznam použitej literatúry

BERNÁŠKOVÁ, Kristýna; ĎURĎA, Otakar; FISCHEROVÁ, Alice. Závěrečná evaluační zpráva projektu „rozchodem rodina nekončí: podpora dětí ohrožených rozvedem a rozchodem v ČR“. Dostupné online: https://ilom.cz/wp-content/uploads/2022/09/76_Zaverecna-evaluacni-zprava_final.pdf

DANIŠKOVÁ, Anna. Sociálna práca s rodinou v procese rozvodu. Sociálna patológia rodiny, 2011. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Dostupné online: <https://vssvalzbety.sk/userfiles/Salezianum/smernice%20a%20dokumenty/Socialnapatologiarodiny.pdf#page=64>

Dôvodová správa k novele zákona č.305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele (nájdí na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=499410>)
EMERY, Robert E. Interparental conflict and the children of discord and divorce. Psychological bulletin, 1982, 92.2: 310. dostupné online: <file:///C:/Users/Lubka-PC/Desktop/Emery1982PsycBull.pdf>

FIALOVÁ, Markéta. Aplikační praxe střídavé péče z pohledu práva dítěte na péči obou rodičů. 2018. Rigorózná práca. Dostupné online: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/103613>

GABURA, Ján, 2012. Teória rodiny a proces práce s rodinou. Bratislava: Iris. 2012. 318 s. ISBN: 978-80-89256-95-2

HOVANOVÁ, Magdaléna,2020. HÚSKOVÁ, Eva, LICHNER, Vladimír. 2020. Metódy sociálnej práce a iných odborných činností zameraných na prácu s rodinou v rozvodovej/rozchodovej situácii. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

Interná norma č. IN- 099/2018 Postup orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri vedení sociálnej práce

Interná norma IN 039/2018 – vykonávanie funkcie kolízneho opatrovníka a súvisiacich opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny.

KOTKOVÁ, Martina- LACINOVÁ, Lenka. Rodičovský konflikt a školní zátěž studentů gymnázií. *Psychologie pro praxi*, 2015, 49.1: 39-53. Dostupné online: https://karolinum.cz/data/clanek/957/PPP_1-2_2014_04_Kotkova.pdf

LADOMERSKÁ, Ivana, BRÁNIKOVÁ, Kamila, HRDÁ, Katarína. 2019. Program výkonu opatrení pobytovou formou pre dieťa a jeho rodiny na základe dohody. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

LITAVSKÁ, Eva, MOLČANOVÁ, Alena, DVORNÁKOVÁ, Lenka. 2013. Inovatívny model manažmentu sanácie rodiny. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

MOLČANOVÁ, Alena, VLKOVIČOVÁ, Mária, RABATÍNOVÁ, Veronika. 2020. Sociálna diagnostika. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

MUSICK, Kelly; MEIER, Ann. Are both parents always better than one? Parental conflict and young adult well-being. *Social science research*, 2010, 39.5: 814-830. Dostupné online: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2930824/?_escaped_fragment_=&po=6.81818

MYDLÍKOVÁ, Eva, KERTISOVÁ, Svetlana. 2019. Program vedenia prípadovej sociálnej práce. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

MYDLÍKOVÁ, Eva, KONSTANTINOVÍČ BRIXOVÁ, Monika, PATYI, Peter. 2020. Program zhodnotenia situácie dieťaťa a jeho rodiny. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

PALONCYOVÁ, Jana, et al., 2022. Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění. Praha: 2022. Výskumný ústav práce a sociálnych vecí.

PIVODOVÁ, Lenka; LACINOVÁ, Lenka. FENOMÉN SPOUSIFIKACE: STUDIE O PARTNERSKÉM VZTAHU MEZI RODIČEM A DÍTĚTEM. *E-psychologie*, 2016, 10.1. Dostupné online: https://www.e-psycholog.eu/pdf/pivodova_lacinova.pdf

SYCHROVÁ, Adriana, 2019. Dítě a jeho rodiče v souvislosti s rozvedem. *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*, volume 18, issue: 3, 2019.

ŠEVČÍK, Drahomír, ŠPATENKOVÁ, Naděžda, 2011. Domáci násilí. *Praha: Portál*, 2011, 192 s. ISBN: 978-80-73676-90-2

TRAMPOTOVÁ, Olga; LACINOVÁ, Lenka. VTAHOVÁNÍ DETÍ DO KONFLIKTU MEZI RODICI: POROVNÁNÍ A KRITICKÉ ZHODNOCENÍ SOUCASNÝCH KONCEPCÍ/Children drawn into the interparental conflict: Critical review and comparison of

contemporary conceptions. Ceskoslovenska Psychologie, 2015, 59.1: 57. Dostupné online: https://www.researchgate.net/profile/Lenka-Lacinova-2/publication/275037420_VTAHOVANI_DETI_DO_KONFLIKTU_MEZI_RODICI_POROVNANI_A_KRITICKE_ZHODNOCENI_SOUCASNYCH_KONCEPCI_Children_drawn_in_to_the_interparental_conflict_Critical_review_and_comparison_of_contemporary_conceptions/links/5530a7130cf2f2a588ab2621/VTAHOVANI-DETI-DO-KONFLIKTU-MEZI-RODICI-POROVNANI-A-KRITICKE-ZHODNOCENI-SOUCASNYCH-KONCEPCI-Children-drawn-into-the-interparental-conflict-Critical-review-and-comparation-of-contemporary-conceptions.pdf

TRIBUN, E. U. a kol., 2015. ZÁJEM DÍTĚTE V SOUDNÍ PRAXI. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Brno, 2015. 42 s. ISBN: 978-80-263-1000-6. Dostupné online: https://www.researchgate.net/profile/Robin-Brzobohaty/publication/337257342_ZAJEM_DITETE_V_SOUDNI_PRAXI/links/5dcd602f92851c382f3baac9/ZAJEM-DITETE-V-SOUDNI-PRAXI.pdf

UHOLYEVA, Xenie, 2019. Rodina v situaci rozchodu rodičů z pohledu dítěte. E-psychologie, 2019, 13.1. dostupné online: <https://e-psycholog.eu/pdf/uholyeva2.pdf>

Kontakt na autorov – prof. PhDr. Eva Mydlíková, PhD., eva.mydlikova@truni.sk;
Mgr. Ľubica Nicolussi, PhD., lubica.nicolussi@truni.sk; Mgr. Peter Patyi, PhD., peter.paty@truni.sk, Katedra sociálnej práce, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity v Trnave, Univerzitné námestie 1, 918 43 Trnava